

за синтетизирање на историскиот материјал на националноослободителното движење во Македонија од последната третина на XIX век и почетокот на XX век. Во иднина Наталија Стрелчук, со користењето

на најновите сознанија за историјата на македонскиот народ од овој период, може да даде уште поголем придонес во неговото расветлување.

Кочо Сидовски

**Миле Михајлов, ПРАШАЊЕТО НА ОБЕДИНУВАЊЕТО
НА МАКЕДОНИЈА ВО ВТОРАТА СВЕТСКА ВОЈНА
ИНИ, Скопје, 2000, 258**

Најновата монографија на д-р Миле Михајлов претставува своевиден преглед на развојот на идеите и ставовите во врска со прашањето за обединувањето на Македонија и преглед на обидите за неговото реализирање за време на Втората светска војна, во рамките на македонското националноослободително движење, главно во вардарскиот дел на Македонија.

Наведениот монографски труд се состои од 253 стр. со предговор, четири тематски целини, заклучок и регистри на лични имиња и географски поими.

Во предговорот авторот нè воведува во содржината што е предмет на разгледување на ова дело, додека, пак, во првата глава: „Позначајни концепции на политички партии, друштва, асоцијации, движења и поединци за решавање на македонското национално прашање 1913-1940 година“ д-р Миле Михајлов дава осврт на, според него, најзначајните федералистички пројави и концепции во односниот период во македонското национално ослободително движење. Имено, како резултат на многубројните внатрешни и надворешни политички околности и поделбата на Македонија со решенијата од Букурешкиот ми-

ровен договор (1913) и Париската мировна конференција (1919), претставниците на македонското националноослободително дело се нашле пред нови дилеми и проблеми. При тоа, во низата идеи, предлози и мислења како идеал и крајна цел се поставувало ослободувањето и обединувањето на Македонија, како и обезбедувањето на полна национална слобода, непречен економски и културен развој и соработка со соседите врз принципот на целосна рамноправност и заемно почитување. Во тие услови, носителите на македонската политичка мисла како единствено спасоносно решение го истакнувале интегрирањето на Македонија во разни облици на федеративно и конфедеративно уредување на Балканот, до барањата за создавање на самостојна и независна македонска држава.

Имајќи го сето ова предвид, авторот во еден хронолошки редослед, почнувајќи од завршувањето на Првата балканска војна, во кратки црти ни ги претставува идеите на членовите на Солунската социјалистичка федерација, на бугарските тесни социјалисти, на македонските интелектуалци во Русија Григорије Хаџи Ташкович, како и активноста на македонските студенти и ин-

телектуалци во Швајцарија до периодот 1916 – 1919 година. Понатаму, во една сублимирана форма, авторот ни ги предава: дејноста на Привременото претставништво на бившата ВМРО, реагирањата на група македонски родољуби пред Друштвото на народите, дејноста на ВМРО (Обединета), ставовите на Коминтерната, на Балканската комунистичка федерација и на КПЈ, БКП и КПГ во врска со правото на самоопределување на македонскиот народ и за создавање самостојна држава, програмските начела на МАНА-ПО и делувањето на Македонците во дијаспората и нивниот однос кон обединувањето на Македонија до почетокот на Втората светска војна.

Со втората глава „Погледите (политички и тактички) на окупаторските сили во Македонија и нивните квислинзи во врска со нејзиното обединување (1941-1944)“ авторот нè воведува во она што е предмет на неговиот интерес во оваа книга, најпрво изнесувајќи ги ставовите, интересите и дипломатските игри на фашистичките сили на Оската, Германија и Италија и на ревизионистичките интереси на Бугарија, како земја сателит во Тројниот пакт, непосредно пред и за време на Втората светска војна. Овде се разгледува и активноста на ВМРО на Иван Михајлов и на другите квислиншки и пробугарски комитети кои делувале во овој период во Македонија и надвор од неа за создавање независна Македонија по примерот на НДХ или, пак, за обединување на Македонија со мајка Бугарија.

Третата тематска целина, која е и најобемна, носи наслов „Македонското националноослободително движење во Втората светска

војна за прашањето на обединувањето на Македонија“. Во неа се обработени сите позначајни програмски документи издадени во периодот од 1940 до 1944 година од страна на ПК на Македонија, подоцна КПМ и ГШ на НОВ и ПО на Македонија, како и писма и други документи на видни членови на комунистичкото и прогресивното движење во Македонија, во кои се поместени размисли за идното уредување на Македонија, за нејзината државност и за решавање на прашањето за обединување на трите дела на Македонија. При тоа, како што заклучува авторот, треба да се има предвид дека во текот на НОВ македонското раководство во врска со прашањето за обединувањето на Македонија се нашло во многу деликатна положба. Во првите години на Востанието тоа било одразено низ прогласи и реферати поднесувани по разни поводи од страна на партиското раководство. Во сите нив основната цел била антифашистичката и националноослободителната борба за ослободување на Македонија, а потоа и за обединување на нејзините делови. Но сè до есента 1943 година се немало јасна определба за идната државноправна и меѓународна положба на Македонија или на некој нејзин дел. Од друга страна, треба да се има предвид и политиката на КПЈ, која имала огромно влијание врз македонските комунисти во вардарскиот дел на Македонија. Имено, ЦК на КПЈ, во текот на војната доследно се придржувал кон ставот заземен уште во 1935 година за зачувување на Југославија како држава, а за нејзино преуредување како федерација на сло-

бодни и рамноправни народи, па токму затоа настојувал тежиштето на националноослободителната борба да го канализира во заедничка борба со сите југословенски народи. Овој факт сам по себе зборува дека ЦК на КПЈ будно ги следел настаните во Македонија. Така секогаш кога македонските комунисти ја истакнувале паролата за слободна и независна Македонија како самостојна држава на Балканот, наидувале на жестока критика. Потребата од „правилно насочување“ на борбата на македонските партизани резултирала со испраќање на делегатот на ЦК на КПЈ и ВШ на НОВ и ПОЈ Светозар Вукмановиќ – Темпо во февруари 1943 година. Уште истиот месец, во отвореното писмо до сите комунисти во Македонија, тој ја потенцирал заедничката борба со другите народи на Југославија. Насоката кон која требала да се движи народноослободителната борба на македонскиот народ од вардарскиот дел на Македонија резултирала со објавување на најзначајниот програмски документ од Втората светска војна, Манифестот на ГШ на НОВ и ПОМ, во кој се зазема дециден став за односот на македонското ослободително движење и другите народи во неа, како и за идната положба на слободна Македонија во рамките на идна демократска Југославија. Авторот дава поширока анализа на овој документ, како и на Приговорот на Манифестот од АН-ОК, на одлуките на Второто заседание на АВНОЈ, на Декларацијата на Отечествениот фронт на Бугарија, која била најостро критикувана од страна на македонското партиско рако-

водство. Авторот ги анализира документите и ставовите за обединувањето на Македонија на Иницијативниот одбор за свикување на АСНОМ, консултациите на Вис, за да даде потоа коментар и анализа на Првото заседание на АСНОМ и на одлуката со која Македонија е прогласена за федерална единица во рамките на Демократска Федерална Југославија.

Значителен простор во книгата се издвојува за обидите да се создаде балкански штаб од страна на С. В. Темпо, преку кој би се дошло до поврзување на антифашистичката борба на македонскиот народ од сите три дела на Македонија и можноста на овој начин да се постигне обединување, потоа на преговорите за создавање југословенско-бугарска федерација 1944-1945 година и на погледите во врска со македонското прашање од југословенската и од бугарската страна.

Четвртата глава „Ставовите и активностите на големите сили во врска со обединувањето на Македонија 1941-1945 година“ всушност е краток преглед на политиката на Велика Британија кон македонското национално прашање и начините на неговото решавање ако не биле интересите на оваа голема сила.

Со оваа книга, македонската историографија доби труд во кој преку користење на најновите документи и историографски дела се фрла нова светлина на прашањето за напорите за обединување на Македонија во Втората светска војна и на обидите или пречките за негово правилно решавање.

Симона Герасимова - Јовановска